

18. Yüzyılda İngiltere’de Vergileme Kaynaklarının Tarihsel Gelişimi
Historical Development of Taxation Sources in England in the 18th Century

Serdar ÇİÇEK

Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, serdarcicek@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4085-7474

Hüseyin Güçlü ÇİÇEK

Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, huseyincicek@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2883-9468

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:
Geliş: 26 Şubat 2021
Düzeltilme Geliş: 29 Mart 2021
Kabul: 5 Nisan 2021

Anahtar Kelimeler:
18. Yüzyıl, İngiltere, Vergi, Maliye Tarihi

© 2021 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Tarih boyunca verginin konusu, üretim yöntemlerinin değişmesiyle, toplumların tükettiği mal ve hizmetler ile kullandığı araçların çeşitlenmesiyle birlikte büyük bir evrim geçirmiştir. Bu çalışmada, mali gelişmelerin odağında bulunan İngiltere vergi tarihinin 1700’lü yılları ele alınarak, vergi konusu olan mallar, eşyalar, gelir ve malvarlığı unsurları değerlendirilmiştir. Çalışma sonunda elde edilen temel bulgu, devletler için vazgeçilmez nitelikte olan vergilerin, toplumsal hayattan ve bireylerin yaşantısından ayrı düşünülemeyeceğidir. Sürdürülebilir güçlü bir iktisadi kaynağa dayalı ve toplumsal hayata uyum sağlayabilen bazı vergiler günümüzde hala uygulanabilmektedir. Buna karşılık diğer bazı vergilerin toplum tarafından benimsenmediği, itirazlara maruz kaldığı, kaçınma sebebiyle kaynağının aşındığı ve sonunda tarihteki yerini aldığı anlaşılmaktadır.

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 26 February 2021
Received in revised form: 29 March 2021
Accepted: 5 April 2021

Keywords:
The 18th Century, England, Tax, Fiscal History

© 2021 PESA All rights reserved

ABSTRACT

Throughout history, the subject of taxation has evolved considerably, with the change in the mode of production, the goods and services consumed by the societies, and the diversification of the means that it uses. In this study, 1700s of the UK tax history, which is the focus of the financial developments, was examined and the items of wealth, goods, income and assets subject to tax were evaluated. The main finding is that taxes, which are indispensable for the states, cannot be considered apart from the social order and the life of individuals. Some taxes that are based on a sustainable strong economic resource and can adapt to social life can still be applied today. On the other hand, it is understood that some other taxes were not adopted by the society, were subject to objections, were eroded due to avoidance, and eventually took their place in history.

Giriş

Devletin varlığının ve egemenliğinin asli unsurlarından biri vergilerdir. Mükellefi, konusu, miktarı ve bileşimleri (üretim veya tüketim, doğrudan veya dolaylı) değişmekle birlikte devletler, çok büyük ölçüde vergi gelirleri ile hayatını sürdürmektedir. Vergilerin en önemli unsurunun vergi konusu olduğu, mükellefin ve diğer şekli hususların konu çerçevesinde şekillendiği söylenebilir.

Devletler vergi politikalarını belirlerken ve uygularken bir taraftan kamusal ihtiyaçların giderilmesi için yeterli düzeyde ve sürdürülebilir vergileme kaynakları belirlemeli, diğer taraftan vergilendirmenin getireceği toplumsal tepkilerden, ekonomik bozulmalardan ve saptırıcı etkilerden mümkün olduğunca kaçınabilmelidir. Eski Mısır ve Babil uygarlıklarından bugüne kadar tarih boyunca birçok kaynaktan vergi alınmıştır (Pirie, 2011: 114). İnsanlara, topraklara, mülklere, ithalata ve ihracata, seyahat ve taşımacılık işlemlerine kadar birçok kaynağın üzerine vergi konulmuştur. Bu vergiler zorunlu mal ve hizmetler üzerine olduğu gibi lüks mal ve hizmetler üzerine de konulmuştur (Pirie, 2011: 114).

Akadlar'da sermaye ve üretim (Gökbunar ve Uğur, 2016: 6-7), Mısır'da pişirme yağı, İngiltere'de pencereler, Amerikan kolonilerinde pekmez (şeker kamışı) ve birçok ülkede bazı içecekler ve tütün mamulleri vergi konusu olmuştur. Günümüz modern devletlerinde vergiler, gelir vergisi, satış vergisi, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, kurumlar vergisi, sermaye kazançları vergisi, miras vergisi gibi isimler altında kategorize edilmiş iken tarihte insanların kazandığı, harcadığı, tasarruf ettiği ne varsa daha ziyade mal ve hizmetler bağlamında vergilendirilmiştir (Pirie, 2011: 114).

Toplumun beğenileri, üretim, tüketim veya tasarruf kararları, dini inançları, gelenek ve görenekleri, dönemin sosyo-ekonomik koşulları vergi konularının belirlenmesinde etkili olmuştur. Vergiye konu olan şeyler aynı zamanda o dönemin bir refah unsuru veya toplumun değer biçtiği nesnelere olmuştur. Vergileme kaynaklarının belirlenmesi süreci ise her toplumda aynı zaman diliminde gerçekleşmemiştir. Toplumlar ulaşım, haberleşme ve teknoloji becerilerine göre birbirlerini belirli bir zaman sonra etkilemiştir. Diğer pek çok sosyo-ekonomik olguda olduğu gibi vergileme kaynakları konusunda da toplumlar birbirlerini taklit etmekten geri durmamışlardır¹.

Bu çalışmada, 1700'lü yıllarda İngiltere'de uygulanmış bazı vergiler ve bu vergilerin toplum hayatına yansımaları ele alınmıştır. Mali olayların ve gelişmelerin beşiği konumunda olması ve yeni vergi konularının belirlenmesindeki öncü rolü sebebiyle çalışmada, İngiltere'nin ele alındığı ifade edilebilir. Diğer taraftan İngiltere'de 1700'lü yılların seçilmesi hem o dönemde, hem de o dönemin öncesinde ve sonrasında yaşanan önemli askeri, siyasi gelişmelerin maliye alanına yansımalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle 18. yüzyılın sonlarında, İngiltere'de başbakan ve maliye bakanı olarak görev yapmış William Pitt² tarafından savaş harcamalarının finanse edilmesi için getirilen ve maliye tarihinde önemli yer edinmiş vergilerin hayata geçirilmesi, bu dönemin ele alınmasındaki temel faktörlerdir. İngiltere'nin bu dönemde mali anlamda zor durumda olduğu ve gelir artırmanın yollarına odaklandığı söylenebilir. Bu dönem, maliye tarihine geçen ilginç vergi örneklerinin yaşandığı önemli bir zaman dilimidir.

Çalışmada, 18. yüzyıl İngiltere'sinde kamu maliyesinin durumu ve o yıllarda uygulanmış bazı mülkiyet vergileri, mülkiyet vergilerine benzeyen vergiler ve tüketim vergileri incelenmiş³ ve

¹ Örneğin, Dowell'in (1888a: 275) çalışmasında, Fransa'nın araba (carriage), hizmetkâr (servant) ve atlar (horses) üzerindeki vergileri İngiltere'den kopyaladığı belirtilmektedir.

² William Pitt (the Younger), 1759'da İngiltere'de doğmuştur. 1782 yılında maliye bakanlığı, 1783-1801 ve 1804-1806 yılları arasında (Fransız devrimi ve Napolyon savaşları sırasında) başbakanlık yapmıştır. İngiltere'de başbakanlık kurumunun güçlendirilmesinde önemli katkıları bulunmuştur (Britannica Web). Reformcu bir başbakan olarak kabul edilen Pitt'in, dönemin iktisadi düşünürü Adam Smith'in fikirlerinden etkilendiği ve politikalarına yansıtıma çalıştığı ifade edilmektedir (UK Parliament Website). Pitt aynı zamanda getirdiği yeni vergiler ile de adından söz ettirmiştir.

³ Çalışmada ele alınan vergilerin "mülkiyet vergileri", "mülkiyet vergilerine benzeyen vergiler" ve "tüketim vergileri" şeklinde sınıflandırılması, Dowell'in (1888a, 1888b) çalışmalarında yer alan sınıflandırma esas alınarak yapılmıştır.

bu vergilerin ekonomik etkileri ve toplum hayatında meydana getirdiği değişiklikler ele alınmıştır.

1. 18. Yüzyılda İngiltere’de Kamu Maliyesi ve Vergilere Toplu Bakış

Kamu harcamalarının ve buna bağlı olarak vergilerin ve devlet borçlarının artması konuları özellikle 1600’lü yılların sonlarından itibaren İngiltere’de ilgi çeken ve tartışmaların yaşandığı konular olmuştur. Özellikle tüketim malları üzerine genel bir harcama vergisi konulması tartışmalarının yanında lüks mallara konulacak vergiler de bu dönemde literatürde ele alınmıştır. Bu sebeplerle İngiltere’de onsekizinci yüzyıl ortalarına doğru geniş bir maliye literatürünün oluştuğu söylenebilir (Sur, 1949: 256). 16. ve 17. yüzyıllar ile birlikte düşünüldüğünde İngiltere’nin yeni vergiler getirilmesi hususunda bu dönemlerde büyük bir yaratıcılık sergilediği ifade edilmektedir (Roberts, 1996: 351,352).

17. yüzyılın sonlarında çeşitli vergilerden toplanan vergi hasılatı günümüz standartları ile karşılaştırılamayacak düzeyde küçük bir miktardı⁴. Ancak kamu harcamalarının ölçeğinin de günümüze göre çok daha küçük olduğunu ifade etmek gerekir. Parlamento tarafından belirlenen harcamalar sadece ordu, donanma, dar bir hükümet bürokrasisi ile krala, kraliyet mahkemesine ve saraya ilişkin harcamalardan oluşuyordu. Ancak 18. yüzyılda İngiltere’nin yaşadığı savaşlar dolayısıyla artan kamu harcamaları karşısında hükümetlerin, hem parlamento içinde hem de dışında muhalefete neden olabilecek vergiler koymak yerine borçlanmayı daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. Ancak artan faiz ödemeleri zamanla kamu harcamalarının ayrılmaz bir parçası haline dönüşmüştür (UK Parliament).

18. yüzyılda, parlamento tarafından tuz, mum, deri, bira, sabun ve nişasta gibi çeşitli emtialar üzerine vergi konulması kabul edilmiştir. Ayrıca, şarap, ipek, altın ve gümüş iplikler, gümüş tabak, atlar, hizmetkârlar ve şapkalar gibi dönemin “lüks” sayılabilecek malları üzerine de vergiler getirilmiştir. Maliye literatürüne geçen ilginç vergi örneklerinin belki de en çok yaşandığı dönem William Pitt’in başbakanlık yaptığı dönemlerdir. Yukarıda sayılanların dışında çok sayıda lüks sayılabilecek mal ve hizmet üzerine vergi getirilmiştir. Bu dönemde sağlanan ek vergi gelirleri ve mali reformlar sayesinde 1783 yılında 12,7 milyon sterlin olan yıllık hükümet geliri, 1792’de 18,6 milyon sterline çıkmıştır. Ancak İngiltere’nin 1793 yılında Fransa ile savaşa girmesi sonucu oluşan ordu ve donanma üzerindeki ekstra harcamalar, daha önce görülmemiş düzeyde borçlanma ve vergilendirme gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple İngiltere tarihinde ilk kez 1799 yılında Pitt tarafından bugünkü gelir vergisinin temeli atılmıştır. Gelir vergisi, savaş döneminde vatanseverlik şuuru ile birçok kişi tarafından kabul edilen bir vergi olmasına rağmen 1815 yılında Napolyon savaşı sona erdiğinde, diğer vergilerde de olduğu gibi gelir vergisine karşı tutumlar da değişmeye başlamış ve tepkiler yoğunlaşmıştır. Bunun sonucu olarak 18 Mart 1816’da gelir vergisi yürürlükten kaldırılmıştır. 1842 yılında ise Başbakan Robert Peel döneminde gelir vergisi geçici olarak yine uygulanmaya başlamış ve günümüze kadar devam eden bir vergi olmuştur (UK Parliament).

İstikrarlı ve güvenli bir vergi geliri akışı, temerrüt tehdidi olmadan ve yüksek faiz oranlarına maruz kalmadan, büyük çaplı borçlanmanın temelini oluşturur. İngiltere’de savaşların maliyeti yıllık vergi gelirlerini çok aştığı için bu dönemde hem ilave vergilere ihtiyaç duyulduğu, hem de borçlanmanın arttığı ifade edilebilir. Napolyon savaşlarının bitiminde, merkezi hükümetin brüt kamu harcamalarının yaklaşık yüzde 55’inin faiz ödemelerine gittiği gözlenmiştir (Daunton, 2012: 112).

Çalışmanın bundan sonraki kısmında İngiltere’de 1700’li yıllarda uygulanmış ve yeni getirilmiş olan vergiler, özellikle de günümüzde geçerliliğini kaybetmiş vergiler ele alınmıştır. Vergilerin konusu, mükellefi ve kapsamı ile ilgili yapılan değerlendirmelerin ardından, söz

⁴ 1688’den önce, İngiltere’de vergilerin, milli gelir içindeki ağırlığı yüzde 1,3 ila 4,4 aralığında yer almıştır. III. William’ın katkısı ve 1689-1697 yılları arasında Fransa ile yapılan savaşlar, harcama seviyesini milli gelirin yüzde 7,3’ü ila 9,5’i arasına getirmiştir. Kamu harcama düzeyi, Fransız devrim savaşlarının patlak vermesine kadar milli gelirin yüzde 8’i ila 10’u seviyesinde kalmıştır. 1790-1810 yılları arasında İngiltere’deki toplam devlet harcaması milli gelirin yüzde 12’sinden yüzde 23’üne yükselmiştir. İngiltere, 1815’e kadar Avrupa’da maliyenin en büyük paya sahip olduğu tek devlet konumunda olmuştur. Bu sebeple İngiltere için “mali devlet” ifadesi kullanılmaya başlanmıştır (Daunton, 2012: 112).

konusu vergilerin ortaya çıkardığı toplumsal etkiler, ekonomik ve ticari hayata yansımaları ve bu vergilerden kaçınma eğilimleri incelenmiştir.

2. Mülkiyet Vergileri

Dowell'in (1888a) çalışmasında, mülkiyet vergileri temel olarak arazi vergisi ve gelir vergisi şeklinde belirtilmektedir. Bunların dışında kamudan alınan maaş, emekli maaşı ve diğer ödeneklerden yapılan kesintiler, veraset vergisi, bağış vergisi, açık artırma ile satılan mülklerden alınan vergiler, yangın veya deniz sigortası yapılmış mülklerden alınan vergiler bu kapsamda ifade edilebilir.

2.1. Arazi Vergisi

Arazi vergisi, 1692 yılında kişisel araziler, kamu daireleri ve arazileri için getirilmiştir. Vergi ilk olarak, kişisel vergi beyannameleri yoluyla hesaplanırken, 1697/1698 mali yılından itibaren, arazi vergisi komisyonları tarafından her bölge için sabit vergi değerleri oluşturulmuştur. Örneğin, kuzeyde bulunan dört bölge, birçok güney bölgesinden daha hafif vergilendirilmiştir (Pearsall, 2011: 16).

1690'lı yıllarda Hazine'ye yaklaşık iki milyon sterlin sağlayan vergi, toplam gelirin yaklaşık yüzde 35'ini oluşturmuştur. Ancak zaman geçtikçe vergi değerleri (kotalar) hiç yükselmediği gibi ve vergi oranının da sabitlenmesi sonucu, arazi vergisinin toplam gelir içindeki payı düzenli olarak düşüş göstermiştir. Bu pay, 1790'larda yüzde 17 iken, 1820'lerde yüzde 11 seviyesine düşmüştür. 1963 yılında ise yürürlükten kaldırılmıştır (Pearsall, 2011: 16,17).

2.2. Gelir Vergisi

Gelir vergisi ilk kez Fransa ile yaşanan Napolyon savaşlarının silah ve ekipman giderlerinin finansmanı için 1799 yılında William Pitt tarafından uygulamaya konulmuştur. Pitt, gelir vergisinin kabulünden önce günümüzdeki KDV'ye benzer bir harcama vergisi ve bunun dışında mülklere vergi getirilmesini planlamıştır. Ancak söz konusu vergi tekliflerinin reddedilmesi üzerine Büyük Britanya'nın tümünde (İrlanda hariç) ve geçici olarak uygulanacak olan gelir vergisi kabul edilmiştir. Pitt, ülke genelinde toplam vergilendirilebilir gelirin 100 milyon sterlin civarında olmasını tahmin etmiş ve %10 vergi oranının uygulanmasıyla 10 milyon sterlin gelir elde etmeyi öngörmüştür. Ancak toplanan vergi hasılatı, sadece 6 milyon sterlin düzeyinde kalmıştır (Carter, 2015).

Pitt tarafından getirilen gelir vergisi, Amiens barışında Henry Addington tarafından 1802 yılında kaldırılana kadar alınmaya devam etmiştir. Daha sonra 1803'te Fransa ile ilişkilerin tekrar gerilmesi üzerine H. Addington tarafından, mülkiyet gelirleri, mesleki gelirler ve ticari kazançlardan tekrar gelir vergisi alınmaya başlanmıştır. Ancak özellikle "gelir vergisi" ifadesi bilerek kullanılmamıştır. Söz konusu vergi de Waterloo Savaşı'ndan bir yıl sonra 1816 yılında kaldırılmıştır. Kalıcı olarak İngiliz gelir vergisi ilk defa 1842 yılında uygulamaya başlanmıştır (Taxfitness: 2017).

3. Mülkiyet Vergilerine Benzeyen Vergiler

Bu vergiler, bir mülkün veya bir servet unsurunun gerçek kapasitesini (değerini) vergilendirebilmek için devletin bazı dış belirtiler ve kriterlerden yola çıkarak getirdiği vergiler şeklinde nitelendirilebilir. Mülkiyet vergilerine benzeyen vergiler, ev sahiplerinden veya orada oturanlardan alınan vergiler olabildiği gibi, zenginlik işareti olarak algılanabilecek mallardan alınan vergiler de olabilmektedir (Dowell, 1888a: 153).

3.1. Pencere Vergisi

Pencere vergisi ilk kez Kral III. William'ın hükümdarlığı döneminde 1696 yılında alınmaya başlanmıştır. Verginin getiriliş amacı temelde o dönemde gümüş sikkelerin kırılması ve parçalanmasından kaynaklanan gelir eksikliğini telafi etmek ve İngiltere'nin İrlanda ve Avrupa kıtasındaki çeşitli savaşlarının neden olduğu mali krizi azaltmak olmuştur. Pencere sayısının refah ölçüsü olduğuna inanıldığı için söz konusu verginin adil olduğu düşünülmüştür. Bir evin pencere sayısına göre, vergi miktarı artırımlı uygulanmıştır. Ancak

halk tarafından benimsenmeyen ve tepki gösterilen pencere vergisi yoluyla, aslında eve giren “ışık ve hava” üzerinden vergi alındığı ifade edilmiştir (The Regency Redingote, 2008).

Yasa ilk yürürlüğe girdiğinde, 10 pencereye kadar olan evler için 2 şilin, 10-20 arası pencereye sahip olan evlerde 4 şilin ve 20’den fazla pencereye sahip olan evler için ise 8 şilin olarak tahsil edilmiştir. Yoksullar ve kilise vergilerini ödeyemeyenler ise vergiden muaf tutulmuştur (Dowell, 1888a, 168). 1792 yılından itibaren ise yedi (daha sonra sekiz) pencereden daha az olan binalarda oturanlar vergiden muaf tutulmuştur. Her ne kadar 1792 yılında William Pitt, yedi pencereden daha az olan binalarda oturanları vergiden muaf tutsa da, Fransa ile yapılan savaşın getirdiği mali zorluklar 1797’de vergiyi üç katına çıkarmıştır (Reiman vd., 2013: 567). Vergi tutarları, 1747 ve 1808 yılları arasında altı kez artırılmış ve nihayet 1851 yılının Temmuz ayında vergi tamamen yürürlükten kaldırılmıştır (The Regency Redingote, 2008).

Pencere vergisinin getirilmesiyle birlikte, pencerelerin tuğlalarla kapatılması ve yeni evlerin birkaç pencereyle inşa edilmesi gibi vergiden kaçınma etkileri görülmüştür (Helicon, 2006: 719, Lansdown, 2006: 244). 1696 ve 1851 yılları arasında yürürlükte kalan pencere vergisinden kaçınmak için, bina sahiplerinin o dönemde pencereleri bloke ettiği, “kör” ya da “yalancı” pencere diye ifade edilen bir mimarinin uygulandığı ifade edilmektedir⁵(The Regency Redingote, 2008).

Günümüzde o dönemin evleri turistler tarafından büyük bir hayranlıkla ziyaret edilmektedir. 1700’lü yılların ikinci yarısında İskoçya’da uygulanan pencere vergisinin orada da aynı etkileri gösterdiği ifade edilmektedir. Varolan pencereler tuğla ve siva yoluyla kapatılmış ve yeni evler inşa edildiğinde ise az pencere bulunmasına dikkat edilmiştir. Öyle ki daha az maliyetli olması açısından pencereler siyaha boyanmıştır. Bu boyamalar pencere vergisinin sahibi William Pitt’e ithafen “Pitt’s Pictures” olarak bilinmekteydi (Pirie, 2011: 113).

Özellikle kentsel alanlarda, pencerelerin tuğlalarla örülmesi bu binalarda yaşayanların sağlıkları açısından da büyük tehdit oluşturmuş ve yeterli aydınlatma ve havalandırma olmadığı için insanlar, kolera, çiçek ve tifüs gibi hastalıklara karşı çok daha hassas hale gelmişlerdir. İnsanların sağlığı tehdit altına girmeye başladıkça vergiye karşı yükselen sesler de artmış ve yürürlükten kaldırılmıştır (Purely Shutters, 2014).

3.2. At Arabası Vergisi

Devlet harcamalarını finanse etmek için kaynak yaratmak adına kabul edildiği belirtilen at arabası vergisi; tekerlek sayısı, at sayısı, tekerlek boyutu, yaylanma türü ve benzeri ölçütlere bağlı olarak hesaplanan bir vergi olmuştur (Burnup, 1851). Söz konusu verginin getiriliş gayelerinden birisi olan “at arabalarının lüks kabul edilmesi” konusu bu dönemde eleştirilere maruz kalmıştır. Devlet harcamalarının yükünün dar gelirlilerin üzerine yıkıldığı yönünde değerlendirmeler yapılmıştır (Gingell vd., 1999: 125). Ya da at arabasından daha lüks sayılabilecek nitelikteki tabloların, heykellerin, eşyaların vergilendirilmeyerek at arabasının lüks kabul edilerek vergilendirilmesi eleştiri konusu olmuştur (Burnup, 1851).

At arabasının 2 ya da 4 tekerlekli olmasına göre vergi tutarı değiştiği, hatta daha fazla tekerlek varsa tekerlek başına vergi alındığı için söz konusu vergi “tekerlek vergisi” olarak da adlandırılmıştır (Dowell, 1888a: 197).

3.3. Erkek Hizmetkâr Vergisi

17. ve 18. yüzyılda Avrupa ülkelerinde uygulanan vergilerden birisi de evinde erkek hizmetkâr çalıştıranlardan alınan vergidir. İngiltere’de 1777 yılında ilk defa Lord North tarafından verilen teklife göre, hane veya mülklerde sadece belirli pozisyonlarda çalıştırılan erkek hizmetkârlar için vergi alınmaya başlanmıştır. Erkek hizmetkâr vergisi daha öncesinde Hollanda’da 20 yıldır uygulanan bir vergi iken, Fransa’da da 1759 yılında yürürlüğe girmemesine rağmen tartışılan bir vergi olmuştur (The Regency Redingote, 2012).

⁵ Kör pencereler, bir binanın cephesinde simetrik şekilde yerleştirilen pencere görünümlü mimari tarzlardır (The Regency Redingote, 2008).

İngiltere’de kabul edilen düzenlemeye göre, gerekliliği tartışmalı olan ve lüks sayılabilecek nitelikteki hizmetlerde çalıştırılanlar için söz konusu vergi yürürlüğe girmiştir. Baş uşak, uşak, vale, seyis, getir götürücü, bahçıvan, arabacı, bekçi, ahırbeyleri, av köpeklerini idare eden kişiler vergi kapsamına alınırken, tarım işçileri, gündelikçiler, barmenler vergiden muaf tutulmuştur (The Regency Redingote, 2012).

Erkek hizmetkârlar üzerine konulan vergiden 8 yıl sonra, 1785’te kadın hizmetkârlar üzerine de vergi konulmuştur. Kadın hizmetkârlar üzerine konulan vergi diğerlerinden daha düşük seviyede tutulmuştur (Saptari, 1999: 79-80). Erkek hizmetkârlar esas olarak aristokratlar ve üst sınıflardaki aileler tarafından istihdam edildiğinden söz konusu vergi istihdam edenler açısından sorun oluşturmamıştır. O dönemde erkek hizmetkârlar elit, sosyal anlamda güçlü ve varlıklı ailelerin, toplumdaki yerlerini gözler önüne sermek için bir imkân yaratmıştır. Buna karşılık bir kadın hizmetkârın çalıştırılması, on sekizinci yüzyılın sonlarında büyüyen orta sınıflar arasında daha yaygın bir durum arz etmiştir. Bu hizmetkârlar, öncelikle, sosyal statüyü güçlendirmek yerine evin kadını üzerindeki iş yükünü hafifletmek için işe alınmıştır. Kadın hizmetkârlar üzerinden alınan vergi miktar olarak daha düşük olmasına rağmen, orta sınıfta yer alan aileleri zorlamış ve işten çıkarmalara sebep olmuştur. İtiraz ve protestolar sonucu kadın hizmetkârlar üzerinden alınan vergi kısa bir süre sonra 1792’de kaldırılmıştır (The Regency Redingote, 2012).

3.4. At Vergisi

Atlar, 18. ve 19. yüzyıllarda lüks olarak kabul edilebilmekteydi. Hollanda’da at vergisi, önceleri sadece binek at sahiplerinden alınmakta iken, 1821-1822 tarihli vergi reformundan sonra kapsamı genişletilerek bütün at sahiplerinden alınmaya başlanmıştır. 1833 yılında kabul edilen kanun ile atlar 6 sınıfa ayrılarak vergilendirilmesinde farklı usuller belirlenmiştir. “Lüks atlar”, “subay ve memurların atları”, “nakliyecilerin ve postacıların atları”, “ticaret ve sanayide kullanılan atlar”, “at tacirlerinin atları” ve “köy atları” şeklinde yapılan sınıflandırma sonucunda her bir sınıfta yer alan atlar için farklı vergi oranları belirlenmiştir. Hatta lüks atlar ve köy atlarında artan oranlı tarife çerçevesinde at sayısı arttıkça vergi oranı da artmıştır (Sözeri, 1951: 73).

İngiltere’de 1853 yılında kabul edilen kanuna göre, binek atlarından ve arabacılıkta kullanılan atlardan vergi alınmıştır. Sınai üretim amacıyla atların kullanılması halinde vergi oranı yarıya düşürülmüştür (Sözeri, 1951: 73).

Fransa’da da atlar üzerinden vergi alınması fikri 1700’lü yıllarda Fransız iktisatçı ve siyaset adamı Mirabeau tarafından önerilmiştir. Tarımın ve tarıma dayalı ticaretin öneminin farkında olan Mirabeau, taşımacılıkta kullanılan atların bir zenginlik göstergesi olduğundan hareketle, değişken oranlı bir vergi teklifinde bulunmuştur. Teklifte çiftlik hayvanları için en düşük, taşımada kullanılan atlar için de en yüksek verginin alınması teklif edilmiştir (Blum, 2003: 49-50).

3.5. Saç Pudrası Vergisi

Saç pudrası modasının, Fransa’da gri tüyleri gizlemek için saçında kahverengi toz kullanmaya başlayan IV. Henry (1553-1610) ile başladığı ifade edilmektedir. Saçın yağlanmasını geciktiren bir özelliğe de sahip olan saç pudraları o dönemde popüler hale gelmiştir. IV. Henry’nin oğlu XIII. Louis’in (1601-1643) genç yaşta kellik sorunu yaşamaya başlaması ve bunu gizlemek için uzun saçlı bir peruk kullanması, peruğu da dönemin modası haline getirmiştir. Bu moda daha sonraları II. Charles (1630-85) döneminde İngiltere’ye de yayılmıştır. O dönemlerde en nadir ve en pahalı peruklar beyazdı ve insanlar mümkün olduğunca beyaz görünmelerini sağlamak için ya peruklarına beyaz bir pudra uygularlar ya da beyaz pudraları kendi saçlarında kullanırlardı⁶. Un veya yüksek oranda rafine edilmiş nişastadan yapılan en iyi saç pudrasında, en popüler renk beyaz olmasına rağmen, kahverengi, gri, turuncu, pembe, kırmızı, mavi ve menekşe gibi diğer renkler de kullanılmıştır (Knowles, 2016).

⁶ Pudra uygulanacak kişi bir koruyucu önlük ile kaplanırken, pudra bir körük yardımıyla uygulanmaktaydı. Pudranın gözlerine girmesini önlemek için yüzlerini koni şeklinde bir aparatla örtmüşlerdir (Knowles, 2016).

William Pitt, 1786 yılında saç pudrasına satış vergisi getirmiştir. Modanın peşinde koşanlar için modanın vergilendirilmesi fikri akıllıca bir hamle olarak değerlendirilmiştir. Satış vergisi şeklindeki bu yükümlülük, sadece saç pudrası üzerine değil, koku, parfüm, pomat, diş macunu ve saçlarda kullanılan başka ürünlere de getirilmiştir (Knowles, 2016).

Pitt, 1795 yılında, saç pudrası üzerine yeni bir vergi daha getirmiştir. Saç pudrası kullanmak isteyenler, belli bir bedel karşılığında yıllık sertifika almak zorunda bırakılmıştır. Kraliyet ailesi ve hizmetkârları, yıllık geliri 100 sterlinin altında olan din adamları ve savunma güçlerinin üyeleri vergiden muaf tutulmuştur. Zamanla İngiltere’de saç stili modasının değiştiği, doğal saçlara dönüşün yaygınlaştığı ve peruk takmanın giderek azaldığı görülmüştür. Saç pudrası vergisinin de bu eğilimi hızlandırdığı ifade edilmektedir. 1855 yılında sadece 997 kişinin yıllık saç pudrası vergisi ödediği belirtilmektedir. Söz konusu vergi 1869’da kaldırılmıştır (Taxfitness, 2018a).

3.6. Köpek Vergisi

Köpek vergisi⁷ 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa ülkelerinin bazılarında merkezi düzeyde bazılarında da yerel vergi şeklinde uygulanmıştır. O dönem, Alman eyaletlerinin bazılarında (Prusya, Bavyera, Saksonya) yerel bir vergi (resim) şeklinde uygulanmışken, bazılarında da (Württemberg, Baden) elde edilen gelir devlet ve yerel eyaletler arasında paylaştırılmıştır. İngiltere ve Fransa’da ise yerel düzeyde vergileme söz konusu olmuştur (Sözeri, 1951: 73).

İngiltere’de 1796 yılında devletin gelir ihtiyacı ve diğer sosyal ve ekonomik sorunlar gerekçe gösterilerek söz konusu vergi kabul edilmiştir⁸. Köpek vergisi ile ilgili kanunun meclis görüşmeleri sırasında yaşanan tartışmalar neticesinde lüks kabul edilemeyecek olan ve yoksul kesimin kendi ihtiyaçları doğrultusunda faydalandığı evcil köpekler vergi kapsamı dışına çıkarılmıştır. 18. yüzyıl boyunca diğer hiçbir vergide olmadığı kadar (vergiye taraftar olanlar ile insan hayatındaki yeri ve önemi sebebiyle karşısında duranlar arasında) büyük tartışmalar yaşanmıştır. Köpek vergisini savunanların temel argümanları, bir kesim için avcılığın engellenmesi amacıyla köpeklerin sayısının azaltılması iken, diğer bir kesim ise köpeklerin lüks kabul edilmesi olmuştur⁹. Ancak hangi cins köpeklerin lüks kabul edilebileceği, hangilerinin ev veya köy yaşamında gerekli olduğu için beslendiği konusu yoğun bir şekilde tartışılmıştır (Tague, 2008: 904). Sözgelimi İngiltere’de, köpek, bir çiftçinin hayvanı niteliğinde ise vergi muafiyetinden yararlanılabilmıştır¹⁰.

Evcil hayvanların korunması ile ilgili kaynaklara göre, 1700’li yılların Londra’sında, çalışmayan köpeklerin sayısında bir artış olduğu, yani köpeklerin taşımacılık ya da bekçilik yapması için değil, zevk için beslendikleri ifade edilmiştir. 18. yüzyılda İngiltere’de tartışma konusu olan köpek vergisi, 19. yüzyılda da Fransa’da tartışılmaya devam etmiştir. Fransa’da, orta sınıfın protestolarına maruz kalsa da, 1855’te uygulamaya konulan köpek vergisi ile herhangi bir işte kullanılmayan ve zevk için beslenen evcil köpeklerin, koruyucu, gözleyici amaçlar doğrultusunda beslenen çoban köpeği veya rehber köpeklerden daha yüksek bir oranda vergilendirilmesi kararlaştırılmıştır. Bir başka deyişle, kanun yapanların bakış açısına göre, evcil hayvanlar lüks kabul edilmiştir. Ancak söz konusu vergi, gelir seviyesi düşük

⁷ Söz konusu verginin kuduz hastalığı ile mücadele etmek, köpeklerin kontrolsüz bir şekilde çoğalmasının önüne geçmek ve düzenli veteriner muayenesini sağlamak amacıyla ortaya çıktığından söz edilmektedir (Sözeri, 1951: 73).

⁸ Verginin, köpeklerin sayılarını kontrol etmek ve beyaz çiftçilerin koyunlarını (Anglo-Zulu, İngiliz sömürgesi) korumak için (Thompson, 2006: 4) getirildiği ifade edildiği gibi, yoksul beyazların ve özellikle de Afrikalı Amerikalıların sahip olduğu köpek sayısını azaltmak (Giltner, 2010: 149) için olduğu da dile getirilmektedir.

⁹ Köpekler üzerine getirilen verginin sebebi bazı kaynaklarda ise, avlanmayı belli bir ölçüde engellemek ve yoksulları köpek sahipliğinden vazgeçirmek olarak ifade edilmektedir. Bu iddiaya göre, avlanma amacıyla çok sayıda köpek besleyen kişilerin, köpeklerine biftek parçaları verebilen zengin kişiler olduğu ve bu sebeple vergilendirilmesi gereği ortaya konulmaktadır (Gross, 2013: 86).

¹⁰ Bu durum kaynaklarda ironik bir şekilde şöyle aktarılmaktadır. “Bu köpeklerin gerçekten işçi olduklarını kanıtlamaları ancak köpeklerin kuyruklarını yukarıya kaldırmaları ile mümkündür. Bu durum çiftçinin vergi muafiyetinden yararlanması için vergi tahsildarı tarafından şüphe götürmez bir durum olarak algılanmaktaydı (Arch, 2012: 16).”

kişilerin evcil hayvan sahipliğini engellemeye yönelik bir durum ortaya çıkarmıştır¹¹ (Kete, 2001: 515).

3.7. Saat Vergisi

William Pitt, 1797 yılında saatler üzerine de vergi getirmiştir. Parlamento'da kabul edilen yasayla altın saatler üzerine 10 şilin, gümüş ve diğer metal saatlerin üzerine 2 şilin vergi konulmuştur. Ayrıca saat üreticisi ve satıcılarının yıllık lisans alımları için de belli tutarda bir vergi ödemeleri zorunlu tutulmuştur. Ancak söz konusu vergi tam bir hayal kırıklığı yaşatmıştır. Ürün talebi azaldığı için saat üreticileri çok zor durumda kalmış, saat üretimi ve ticareti ile ilgilenen binlerce kişinin göç etmesine sebep olmuştur. Bu sebeple vergi henüz 1 yılını doldurmadan Pitt tarafından 1798 yılı Nisan ayında kaldırılmıştır (Dowell, 1888a: 274,275).

Saat sahiplerinin, ceza tehdidi altında, sahip oldukları saatlerin listesini yetkili makamlara ibraz etmeleri istenmiştir. 18. yüzyılın sonlarında, yani orta sınıf hatta daha yoksul kesimlerin bile saate sahip olduğu bir dönemde, Pitt tarafından saatin bir zenginlik alameti olarak görülmesinin yanlış olduğu ifade edilmektedir. Vergi dolayısıyla saatlerin gizlenmesi veya altın saatlerin diğer metallerle kaplanması gibi vergiden kaçınma yollarının dışında, saat üretimi ve ticareti ciddi ölçüde daralmıştır. Yılda 200 bin ile 700 bin sterlin arasında gelir beklentisinin olduğu vergiden sadece 2.600 sterlin gelir toplandığı görülmüştür (Phillip, 2013).

Saat vergisinin İngiliz tarihinde başka yansımalarının olduğu da görülmektedir. İnsanlar evlerinde saatlerini gizledikleri ve yanlarında saat taşımaya son verdikleri için, saatler hızla binalara, kamuya açık yerlere ve işyerlerine yayılmıştır. Genellikle büyük boyutlu ve nispeten sade bir tasarıma sahip bu saatler "Parlamento Saatleri Kanunu" olarak tanımlanmıştır. Lokanta sahipleri, işyerlerinde bu tür saatlerin kullanılmasının potansiyel avantajını özellikle hızlı bir şekilde görmüştür. Çünkü zamanı öğrenmek için bara veya restorana girenler bu vergi sayesinde, o işyerinin birer müşterisi haline dönüşmüşlerdir. Bu nedenle, saat vergisine kaynaklarda "Tavern Clock" adı verilmektedir (Phillip, 2013).

3.8. Kraliyet Arması Vergisi

12. yüzyıldan itibaren arma ve semboller (hanedan arması) kişisel ve sosyal anlamda elit tabakanın bir sembolü olarak değerlendirilmiştir. Tüzel kişilikler anlamında günümüzde dahi kurumsal arma ve semboller göz önündedir. Buna karşılık kişisel anlamda arma ve sembollerin o kadar görünür olmadığı söylenebilir. Bunun temelinde 1798 yılında kişisel armaların gösterilmesinin vergi konusu haline gelmesi etkili olmuştur (Allfrey, 2016: 1). Kraliyet arması veya işareti bulunan bir şeyi giyinen veya kullanan herkes (her ne isimle olursa olsun sahip olunan herhangi bir araba, mühür, şilt veya aynı anlama gelecek şekilde boyalı, işaretli, oymalı veya yapılandırılmış bir eşyayı kullananlar da dahil olmak üzere) vergiye tabi tutulmuştur. Vergiden kaçınmak için söz konusu işaret ve armaların kullanımının azaldığı söylenebilir (Dowell, 1888a: 278).

4. Tüketim Üzerindeki Vergiler

Devletin temel gıda ürünlerinden (tuz, şeker, zeytinyağı, sirke), ithalat yoluyla gelen yiyeceklerden (sığır, koyun, et, peynir, tereyağı, kuru üzüm, incir, kuş üzümü, kuru erik, mısır, buğday gibi), alkollü ve alkolsüz içecekler (kahve, hindiba) ile tütün mamullerinden aldığı vergiler bu kategoride değerlendirilebilir. Bunların dışında sabun, kağıt, cam gibi imalat ürünleri üzerinden ya da kömür, demir, kereste, yün, ipek, pamuk, tohum gibi hammadde ürünleri üzerinden alınan vergiler de tüketim üzerinden alınan vergilerdir (Dowell, 1888b). Bunlar arasında ilginç sayılabilecek bazı vergi örneklerine aşağıda yer verilmektedir.

¹¹ Hollanda'nın Groningen şehrinde, köpek sahiplerine yerel köpek vergisi ile ilgili bir bildiri dağıtılmış ve bu kişilerin artık bir köpeğinin olmadığını göstermek için, veterinerlere sunacakları "ötenazi beyanı" (Griffiths, vd. 1998: 85) bir yol olarak gösterilmiştir.

4.1. Tuz Vergisi

Neredeyse tüm canlıların tuza ihtiyacı vardır ve bir gıda koruyucu olarak büyük bir değere sahiptir, bu yüzden bu önemli meta, antik çağlardan beri vergilendirilmiştir. Günlük yaşam için son derece önemli olan tuz tarihte “beyaz altın” şeklinde de ifade edilmiştir (Brigand ve Weller, 2015:184). Eski zamanlarda Mısırlılar, İbraniler, Yunanlar ve Romalılar, tuzun üretimini ve/veya tüketimini kontrol etmişler ve hepsi de, hazine için kaynak yaratmak adına güvenilir bir yöntem olarak tuz üzerine bir miktar vergi uygulamışlardır. Tarihte tuz üzerine getirilen ağır vergilerin isyanları tetiklediği söylenebilir¹².

Tuz, İngiltere’de özellikle Commonwealth döneminde, ağır bir şekilde vergilendirilen, istisnanın kısıtlı düzeyde olduğu mallardan birisi olmuştur. Ancak, restorasyon sonrası Kral II. Charles İngiliz tahtına döndüğünde tuz ile ilgili vergiyi kaldırmıştır. Sonrasında 1688’de İngiliz devriminden sonra Kral William iktidara geldikten sonra, tuz vergisi de dahil olmak üzere bir dizi vergi uygulamaya konulmuştur. Birkaç yıl sonra İngiliz yapımı tuzun vergisi önemli ölçüde azaltılmış, ancak kıtadan ithal edilen tuzun vergisi artırılmıştır.

Söz konusu vergi, 1730’da yürürlükten kaldırılmıştır. Çünkü mevcut vergi, tüketicilerin yanısıra üreticileri de zor durumda bırakmıştır. Tuz, baharat olması ve gıda muhafazası dışında cildin sertleştirilmesinde, cam şişelerin üretiminde, balıkçılık ve tarım endüstrisinde önemli bir bileşendir¹³. Örneğin, tuz ile ilgili vergiler, İngiliz balıkçıların Hollanda balıkçılık endüstrisi ile rekabet etme çabalarında bir dezavantaj oluşturmuş ve tarımsal giderleri artırmıştır.

Bunlara rağmen tuz vergisi kaldırıldıktan sadece iki yıl sonra, Sir Robert Walpole, üç yıl boyunca tüm gelirleri kraliyet ailesine verilmek üzere verginin yeniden getirilmesi teklifinde bulunmuş ve arazi vergisinin azaltılması karşılığında, 1732’de yeniden tuz vergisi alınmaya başlanmıştır.

Tuz vergisini kaldırma girişimleri genellikle verginin miktarının artması ile sonuçlanmıştır. 1798 yılına kadar, tuz vergisi kile başına on şilin iken Fransa ile yapılan savaşın da etkisiyle 1805 yılı bütçesinde William Pitt, İngiliz yapımı tuz vergisini kile başına 15 şilin üzerine çıkarmıştır. Bu vergi miktarı tuzun gerçek fiyatının otuz katıydı ve gelirden yaklaşık bir milyon sterlin hasılat yaratmıştır. Tuz vergisi en sonunda 1825’de tamamen kaldırılmıştır (The Regency Redingote, 2016).

4.2. Cam Vergisi

Pencere vergisinden daha az bilinen cam vergisi, ilk olarak 1745’te parlamento tarafından kabul edilmiştir. Pencerelerde, şişe üretiminde kullanılan camdan, en ince kristal camlara kadar her çeşit cam bu vergiye tabi tutulmuştur. Söz konusu verginin getirilmesi, İngiltere ve İrlanda cam endüstrisinde ağır bir mali yüke sebep olmuştur. Beyaz ve kristal camlar yüksek oranlarda vergilendirilirken, yeşil camlar ve diğer şişe camları daha düşük oranlarda vergilendirilmiştir. 1811 yılında, cam üreticilerinin istekleri neticesinde vergi, hammaddelerden ziyade bitmiş cam ürünlerine uygulanacak şekilde değiştirilmiştir. Bu sistem de 1825 yılına kadar devam etmiş ve İngiliz cam üreticilerini maliyetler anlamında olumsuz etkilediği gerekçesiyle 1845 yılında parlamento tarafından tamamen yürürlükten kaldırılmıştır (The Regency Redingote, 2008).

4.3. Mum Vergisi

İspanya ile yapılan savaşın finansmanı için gelir ihtiyacını karşılamak amacıyla 1709 yılında, balmumu ve içyağından üretilen mumlara vergi getirilmiştir. Ayrıca, üretim süreci sıkı kurallara bağlanarak vergi güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Kayıt dışı çalışmanın

¹² Vergi isyanları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Örneğin, tuz vergisi için; 1341 Le Puy Salt Tax Protest (Fransa), 1542 Gabelle Revolt (Fransa), 1543–1545 Cortes Tax Refusals (İspanya), 1639–1643 Va-nu-Pieds Revolt (Fransa), vd... (Burg, 2003: 56).

¹³ Yüzyıllar önce, Toskana Dükününün tuz üzerine vergi getirmesi üzerine Tuscan fırıncılarının tariflerinden tuzu çıkarmaları, lezzetli Tuscan ekmeğini ortaya çıkarmıştır (Malkiel ve Ellis, 2012:22).

engellenmesi amacıyla üreticiler, gelir idaresi görevlilerine çalışma saatlerini kayıt ettirmek ve operasyonlarını belirli yasal saatlerle sınırlamak zorunda bırakılmışlardır.

Yine vergiyi güvence altına almak için, balık yağı kullanılmadığı sürece, herhangi bir konutta (lojmanda) yağ lambalarının kullanılması yasaklanmıştır. Bunun dışında mum satışı halka açık dükkan/büyük mağaza/depo veya pazar yerleri harici diğer yerlerde yasaklanmıştır. Evlerde kullanılmak üzere yapılan özel mum yapımına ise, aynı birada olduğu gibi belli vergi yükümlülükleri çerçevesinde izin verilmiştir (Dowell, 1888b: 307,308).

Üretimin niteliği gereği vergiden kaçmak için gizli ve belirsiz yerlerde mum üretiminin engellenmesi son derece zor olmuştur. Özellikle balmumundan yapılan mumlarda yüksek oranda kayıt dışılık söz konusuydu. 1831 yılında verginin kaldırılması ile ilgili olarak Lord Althorp, bütçe konuşmasında “ticaretin çıkarlarına müdahale eden ve insanların ceplerinden elde ettikleri gelirden çok daha fazla para alan” ifadesini kullanmıştır (Dowell, 1888b: 307-310).

4.4. Sabun Vergisi

İngiltere, 1712 yılında sabun üretiminde vergi uygulamaya başlamıştır. Sabun üretim maliyetinin iki katından daha yüksek bir verginin getirilmiş olması gerek yoksul kesimi gerekse sabun üreticilerini zor durumda bırakmıştır. Yoksul kesim için sabunu adeta bir lüks mal haline getiren vergi, hükümet açısından önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Sabun imalat sürecinin gelir idaresinin görevlileri tarafından yakından denetlendiği, denetlenmediğinde ise sabun üretim ekipmanlarının kilitli tutulduğu ifade edilmektedir (Taxfitness, 2018b).

Sabun vergisi, geçimini sağlamak için birçok sabun üreticisini ülkeden kaçırmıştır. 1814 yılında sayısı 468 olan sabun üreticisi sayısı, her yıl düzenli bir şekilde azalarak 1823 yılında 348'e düşmüştür. Büyük Britanya'da İngiltere ve İskoçya'da söz konusu vergi uygulanmakta iken, İrlanda'da böyle bir verginin olmaması sabun üreticilerinin bir kısmının İrlanda gibi ülkelere göç etmesine sebep olmuştur. Buna ek olarak, sabun kaçakçılığının da yaygınlaştığı ve büyük miktarda İrlanda sabununun İngiltere ve İskoçya'ya getirildiği ifade edilmiştir (Martin, 1833: 57,61,62). Sabun vergisi 1853 yılında kaldırılmıştır (Taxfitness, 2018b).

4.5. Gazete Vergisi, Kâğıt Vergisi, Reklam Vergisi

18. yüzyılın başlarında İngiltere'de gazete vergisi, kâğıt vergisi ve reklam vergisi uygulanmıştır. Bu durum bazıları tarafından “bilginin vergilendirilmesi” şeklinde tanımlanmıştır¹⁴. 1712 yılında kâğıt üretimine getirilen verginin yanısıra yabancı kâğıtlar için neredeyse yasaklanması anlamına gelecek büyük vergiler getirilmiştir (Dowell, 1888b: 325). Gazeteler de ilk olarak 1712'de vergilendirilmeye başlanmış ve vergi miktarı giderek yükselmiştir. 1814 yılında kabul edilen yasa ile gazetelerin bir kopyası için vergi tutarı 4 peni olarak belirlenmiştir. Bu da, bir gazetenin 7 veya 8 peniye mal edilebileceği anlamına geliyordu. Bu verginin, geliri kısıtlı olan işçi sınıfının bilgiye erişiminde engel olduğu yönünde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Hatta gazetenin kiralınması ya da okuma evleri ve kahvehanelerde gazete okunması gibi uygulamalar yaygınlaşmıştır (History House).

1712 yılında gazetelerde ve periyodik yayınlardaki reklamlar üzerine getirilen verginin ticaret açısından en kötü vergilerden birisi olduğu değerlendirilmiştir (Dowell, 1888b: 345). Çünkü reklamlar üretici, satıcı ve tüketicinin bir araya gelmesini kolaylaştırdığı için ticari hayatın gelişimi açısından son derece önemli bir role sahiptir. Vergi sebebiyle reklamcılığın maliyetinin artırılması, malların satılma süresini uzatacağı gibi, sermayenin de boşa kalmasına sebep olmaktadır (Mill, 2000: 995).

İtirazların artması üzerine 1836'da parlamento tarafından gazete vergisinde 1 peni indirimine gidilmiş, reklam vergisi ise yarıya düşürülmüştür. 1853'te reklam vergisi, 1855'te gazete vergisi ve 1861'de kâğıt vergisi yürürlükten kaldırılmıştır. Verginin azaltılması ve nihai olarak yürürlükten kaldırılması, İngiltere'de yayınlanan gazetelerin sayısında ve dolaşımında büyük bir artışa sebep olmuştur (History House).

¹⁴ Mill (2000: 995-996), fikir dünyasının zenginleşmesini ve halk kesimlerinin bilgiye erişimini mümkün kılan gazeteler üzerinden vergi alınmasının bilgiye erişimi daha da zorlaştıracakını ifade etmektedir.

4.6. Tuğla Vergisi

Tuğla vergisi, Kral III. George döneminde, Amerikan kolonilerindeki savaşların finanse edilmesine yardımcı olmak amacıyla 1784'te Büyük Britanya'da uygulamaya konulan bir vergi olmuştur. Her bin tuğla için 2 şilin 6 peni, her bin kiremit için ise 3 şilin olarak tahsil edilmiş ve bu tutarlar zaman içerisinde çeşitli artışlara uğramıştır. Verginin getiriliş sebeplerinden birisi, o dönemde hızlı nüfus artışına bağlı olarak konut ihtiyacının artması ve akabinde tuğla üretimi ve kullanımının önceki dönemlere kıyasla artış göstermesi olarak belirtilmektedir. Söz konusu verginin olumsuz etkisinin en fazla üreticiler arasında görüldüğü ifade edilmiştir (Lucas, 1997). Tuğlaya getirilen vergi, aynı zamanda yapıların mimarisi üzerinde de bir etki yaratmıştır. Tuğla yerine kereste veya tuğlaya benzeyen fayans gibi farklı malzemeler kullanılmaya başlanmıştır. Tuğla vergisi, 1850 yılında kaldırılmıştır. Bu süre zarfında kanal yapan şirketler ve demiryolu şirketleri ödedikleri vergi yoluyla hazineye önemli bir katkıda bulunmuşlardır (Palmer ve Neaverson, 1994: 126). 1850 yılında tuğlaların üzerindeki vergi kaldırılınca kadar tuğlanın yerini moloz taşının aldığı söylenebilir (Garner, 1992: 29).

4.7. Şapka Vergisi

Şapka vergisi, İngiliz Hükümetinin 1784'ten 1811'e kadar 27 yıl boyunca erkek şapkalarından almış olduğu bir vergidir. William Pitt, şapkayı da bir zenginlik işareti olarak yorumlamıştır. Zenginlerin çok sayıda pahalı şapkaya sahip olacağı, yoksulların da ucuz bir şapkaya sahip olabileceği ya da hiç bulunmayacağı düşünülüyordu.

Şapka vergisi, perakendecilerin şapka satabilmek için izin (lisans) satın almasını zorunlu kılmıştır. Lisans ücreti Londra için iki pound ve başka yerlerde beş şilin düzeyinde olmuştur. Ayrıca her erkek şapkasının astarının içine yapıştırılmış bir gelir damgası olması zorunlu tutulmuştur. Vergi tutarı şapkanın maliyetine bağlıydı. 4 şilinden daha ucuza mal olan şapkalarda üç peni; 4 ila 7 şilin arasına mal olan şapkalarda 6 peni; 7 ile 12 şilin arasındakiler için bir şilin; 12 şilin üzerindeki pahalı şapkalar için de vergi tutarı 2 şilin olarak belirlenmiştir. Verginin ödenmemesi halinde gerek şapka satıcısına gerekse şapka kullanıcısına ağır para cezaları verilmiştir (Dowell, 1888b: 388,389).

4.8. Eldiven Vergisi

1785 yılında William Pitt tarafından ipek, deri veya hangi malzemeden yapılmış olursa olsun eldiven satışına getirilen damga resmi niteliğindeki bir vergidir. Değeri 10 peniye kadar olan eldivenlerde 1 peni, 10 ila 15 peni arasındaki eldivenlerde 2 peni, 15 peninin üzerindeki tüm eldivenlerde ise 3 peni vergi getirilmiştir (Murden, 2016). Vergi güvenliğini sağlamak amacıyla bu yükümlülük perakende satıcılar üzerine yüklenmiştir. Eldiven satabilmek için yıllık bir bedel ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Söz konusu vergi 9 yıl sonra 1794 yılında kaldırılmıştır (Dowell, 1888b: 391,392).

Sonuç

Vergi, devletler için vazgeçilemez bir gelir kaynağıdır. Devletler her ne kadar kamu harcamasında yaşanan artışları ilk olarak borçlanma ile finanse etme gayreti içine girseler de, sonrasında borçların sürdürülemez bir hale dönüşmesiyle birlikte, tekrar yeni vergi konuları arayışına girmekte veya mevcut vergilerin miktarını artırmaktadır. Ancak olağanüstü harcama dönemlerinde ek vergi kaynakları yaratma adına seçilen vergi konularının yanlış tercihler olabildiği ve ömürlerinin diğer vergilere göre daha kısa olduğu anlaşılmaktadır.

Vergiyle ilgili gelişmeler dönemin ekonomik ve sosyal yaşamının da anlaşılmasına ve değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. 18. yüzyılda uygulanan bazı vergiler 21. yüzyıla gelindiğinde oldukça ilginç veya marjinal olarak değerlendirilebilir. Burada unutulmaması gereken husus vergi konularının dönemin koşullarına göre belirlendiğidir. 18. yüzyıl İngiltere'sinde değerli görülen bazı tüketim mallarının, zenginlik göstergesi olarak nitelendirilebilecek dış belirtilerden veya karinelere yola çıkılarak bir kısım konuların vergilendirildiği görülmüştür.

Çalışmada elde edilen sonuçlardan birisi de vergi otoritesinin belirlediği yeni vergi konularına karşı mükelleflerin vergiden kaçınma çabaları ve bunun ekonomik ve sosyal hayatta meydana getirdiği etkilerdir. Vergiden kaçınma davranışları vergi gelirlerini beklenen seviyenin altına düşürdüğü gibi, üretici veya tüketicilerin davranışlarında değişikliklere sebebiyet vermiştir. 18. yüzyılda İngiltere’de yeni getirilen vergilerin ülkenin mimari yapısında değişikliklere yol açtığı, üretim tekniklerini, tüketici alışkanlıklarını, hatta saç ve giyim modasını bile etkilediği görülmüştür. Bazı vergiler ise, ekonomik faaliyetleri sınırlandırmış veya faaliyetin yönünü değiştirmiştir.

1700’lü yıllarda İngiltere’de getirilen yeni vergiler değerlendirilirken, o dönemde vergileme teorilerinin ve ilkelerinin tam olarak yerleşmemiş olduğunu ve daha ziyade askeri harcamaların devlet maliyesini zorlaması sonucu yeni vergileme kaynaklarının belirlendiğini söylemek gerekir. O dönemde, diğer ülkelerde de aynı veya benzer konular üzerinden vergi alınıyor olsa da, İngiltere’de, özellikle William Pitt döneminin yeni vergi konularının belirlenmesinde yaratıcı bir dönem olduğu söylenebilir. Getirilen yeni vergilerin bazıları tamamen ortadan kalkmış olsa da, bir kısmının değişikliklere uğrayarak halen uygulanmaya devam ettiği görülmektedir. O dönemlerde alınan vergilerin çok daha fazlasının günümüzde gelir, servet ve harcama vergileri altında kategorize edildiği söylenebilir.

Yıllar içerisinde kamu harcamalarının çeşitlenmesine ve artışına bağlı olarak vergilerin milli gelir içindeki payının yükselmesi, sanayi ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi, dünyada negatif dışsalılık yaratan yeni sorun alanlarının hayatımıza girmesi yeni vergileme kaynaklarını da beraberinde getirmektedir. Görünen o ki bu değişim süreci tüm dinamikleriyle sürecektir. Vergi konusunun gelecekte de bu dinamik yapısını koruyacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Allfrey, P.D. (2016), *Arms and The (Tax-)Man: The Use And Taxation Of Armorial Bearings In Britain, 1798–1944*, Dissertation at the University of Dundee.
- Arch, A. (2012), *Old English Sheepdog*, i5 Publishing, ProQuest Ebook Central.
- Blum, C. (2003), *Strength in Numbers: Population, Reproduction, and Power in Eighteenth-Century France*, Johns Hopkins University Press, ProQuest Ebook Central.
- Brigand, R. ve Weller, O. (2015), *Archaeology of Salt: Approaching an Invisible Past*, Sidestone Press, ProQuest Ebook Central.
- Britannica Web, <https://www.britannica.com/biography/William-Pitt-the-Younger>, 10.12.2018.
- Burg, David F. (2003), *A World History of Tax Rebellions: An Encyclopedia of Tax Rebels, Revolts, and Riots from Antiquity to the Present*, Routledge, ProQuest Ebook Central.
- Burnup, H. (1851), *The Carriage Tax. A letter to the Right Hon. Sir Charles Wood, bart., Chancellor of the Exchequer*, London, http://www.johndruryrarebooks.com/product.php/6366/34/the_carriage_tax_, 25.11.2018.
- Carter, C. (2015), “9 January 1999: Income Tax Introduced To Britain”, *MoneyWeek*, <https://moneyweek.com/372129/9-january-1799-income-tax-introduced-to-britain/>, 07.12.2018.
- Daunton, M. (2012), “The Politics Of British Taxation, From The Glorious Revolution To The Great War”, in *The Rise of Fiscal States: A Global History 1500–1914*, Editörler: Yun-Casalilla, Bartolomé, Patrick K. O’Brien ve Franciso Comín Comin, Cambridge University Press, 111-144.
- Dowell, S. (1888a), *A History Of Taxation And Taxes İn England (From The Earliest Times To The Year 1885), Vol. 3, Direct Taxes and Stamp Duties*, London.
- Dowell, S. (1888b). *A History Of Taxation And Taxes İn England (From The Earliest Times To The Year 1885), Vol. 4, Taxes on Articles of Consumption*, London.
- Garner, J. (1992), *The Company Town: Architecture and Society in the Early Industrial Age*, Oxford University Press, ProQuest Ebook Central.
- Giltner, S. E. (2010), *Hunting and Fishing in The New South: Black Labor and White Leisure After The Civil War*, Johns Hopkins University Press, ProQuest Ebook Central.
- Gingell, J., Adrian Little ve Christopher Winch (1999), *Modern Political Thought: A Reader*, Taylor & Francis Group, ProQuest Ebook Central.
- Griffiths, J., Alex Bood ve Heleen Weyers (1998), *Euthanasia and Law in the Netherlands*, Amsterdam University Press, ProQuest Ebook Central.
- Gökbunar, A. R. ve Uğur, A. (2016), *Sümerlerden Türkiye Cumhuriyetine Maliye Tarihi, İçinde Birinci Bölüm*, Beta Yayınları.
- Gross, J. D. (2013), *The Life of Anne Damer: Portrait of a Regency Artist*, Lexington Books, ProQuest Ebook Central.
- Helicon Publishing (2006), *The Hutchinson Illustrated Encyclopedia of British History*, ProQuest Ebook Central.
- History House, *What Was Known As a “Tax On Knowledge”? The Campaign Against A Tax On Newspapers*. http://www.historyhouse.co.uk/articles/tax_on_knowledge.html, 27.11.2018.
- Kete, K. J. (2001), “Animals and Pets”, *Encyclopedia of European Social History*, Charles Scribner's Sons, Gale Virtual Reference Library, 507-520.

- Knowles, R. (2016), *Hair Powder And Pomatum*, 12 January. <https://www.regencyhistory.net/2016/01/hair-powder-and-pomatum.html>, 01.12.2018.
- Lansdown, R. (2006), *Strangers in the South Seas: The Idea of the Pacific in Western Thought*, University of Hawaii Press, ProQuest Ebook Central.
- Lucas, R. (1997), "The Tax on Bricks and Tiles, 1784-1850: its Application to the Country at large and, in particular, to the County of Norfolk", *Construction History*, 13, 29-55.
- Malkiel, B. G. ve Charles D. Ellis. (2012), *The Elements of Investing: Easy Lessons for Every Investor*, John Wiley & Sons, Incorporated, ProQuest Ebook Central.
- Martin, R.M. (1833), *Taxation Of The British Empire*, London: E. Wilson, Royal Exchange.
- Mill, J. S. (2000), *Principles of Political Economy*, Batoche Books, ProQuest Ebook Central.
- Murden, S. (2016), "18th Century Tax on Gloves", *18th Century Politics*, <https://georgianera.wordpress.com/2016/05/24/18th-century-tax-on-gloves/>, 02.12.2018.
- Palmer, M. ve P. Neaverson, (1994), *Industry in the Landscape, 1700-1900*. Taylor & Francis Group, ProQuest Ebook Central.
- Pearsall, M. (2011), "The Land Tax 1692-1963", *Magazine of the Friends of The National Archives*, 22(3), 16-17.
- Phillip, H. (2013), *The Tavern Clock: Taxing The Time*. <http://www.fairfaxhouse.co.uk/articles/tavern-clock-taxing-time/>, 02.12.2018.
- Pirie, M. (2011), *Economics Made Simple: How Money, Trade And Markets Really Work*, Harriman House, ProQuest Ebook Central.
- Purely Shutters (2014), *The History of "Window Tax"*, 20 March, <https://www.purelyshutters.co.uk/blog/purely-shutters/history-window-tax/>, 26.11.2018.
- Reiman, Donald H., Neil Fraistat ve Nora Crook (2013), *The Complete Poetry of Percy Bysshe Shelley*, Johns Hopkins University Press. ProQuest Ebook Central.
- Roberts, J.M. (1996), *Avrupa Tarihi*, Çev.: Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi.
- Saptari, R. (1999), "Rethinking Domestic Service", *International Review of Social History*, 44(1), 77-85.
- Sözeri, S. (1951), "Lüks Vergisi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 6(01), 63-85.
- Sur, F.H. (1949), "Maliye Tarihine Kısa Bir Bakış (1)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/244/2162.pdf>, 10.12.2018.
- Tague, I. H. (2008), "Eighteenth-Century English Debates on a Dog Tax", *The Historical Journal*, Cambridge University Press, 51(4), 901-920.
- Taxfitness (2017), *Introduction To The Modern Income Tax 1799*, <https://taxfitness.com.au/Blog/introduction-to-the-modern-income-tax-1799>, 07.12.2018.
- Taxfitness (2018a), *The Hair Powder Tax Of 1795*, <https://taxfitness.com.au/Blog/hair-powder-tax-1795>, 10.12.2018.
- Taxfitness (2018b), *1712-England Introduces The Soap Tax*, <https://taxfitness.com.au/Blog/1712-soap-tax>, 09.12.2018.
- Thompson, P. S. (2006), *Black Soldiers of the Queen: The Natal Native Contingent in the Anglo-Zulu War*, University of Alabama Press. ProQuest Ebook Central.
- The Regency Redingote (2016), *The Tax on Salt During the Regency*, <https://regencyredingote.wordpress.com/2016/12/02/the-tax-on-salt-during-the-regency/>, 26.11.2018.

The Regency Redingote (2012), *A Regency Bicentennial: The Servant Tax*, 27 January, <https://regencyredingote.wordpress.com/2012/01/27/a-regency-bicentennial-the-servant-tax/>, 25.11.2018.

The Regency Redingote (2008), *The Glass Excise and Window Taxes*, <https://regencyredingote.wordpress.com/2008/10/10/the-glass-excise-and-window-taxes/>, 26.11.2018.

UK Parliament Website, <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/taxation/overview/>, 10.12.2018.